Zeszyty Naukowe nr 788 2008
Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

Jadwiga Berbeka
Katedra Turystyki

Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji oraz jego determinanty w latach 2003–2004

1. Wstęp

Problematyka fizycznej aktywności społeczeństwa staje się współcześnie ważnym zagadnieniem ekonomicznym. Kondycja fizyczna wpływa bowiem na jakość kapitału ludzkiego, który jest czynnikiem wzrostu gospodarczego; determinuje podażową stronę wzrostu. Równocześnie sport i rekreacja stały się znaczącą sferą usług, angażującą znaczne środki finansowe, wpływając tym samym w pewnym stopniu na popytową stronę wzrostu gospodarczego. W skali mikro zauważalne są zmiany w podejściu do kwestii uczestnictwa w sporcie i rekreacji jako czynnika poprawy zdrowia, efektu dbałości o sylwetkę i kształtowania własnego wizerunku.

Artykuł jest próbą oceny występowania powyższych ogólnych tendencji w zachowaniach polskich gospodarstw domowych. Analiza prowadzona jest dualnie. Z jednej strony uwaga poświęcona jest aktywnym formom spędzania czasu wolnego, a konkretnie udziałowi Polaków w sporcie i rekreacji, z drugiej – uczestnictwu społeczeństwa w widowiskach sportowych.

Sformułowano następujące cele badawcze:

– określenie zakresu aktywnego uczestnictwa społeczeństwa polskiego w sporcie i rekreacji,

– wskazanie zróżnicowania powyższego uczestnictwa ze względu na wybrane zmienne demograficzno-społeczne.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE
biblioteka główna

2. Metodyka badań

Badania prowadzone są na podstawie danych wtórnych, publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny. Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji analizowane jest na podstawie wyników badań budżetu czasu ludności, które przeprowadzone zostały w okresie od 1 czerwca 2003 r. do 31 maja 2004 r. na reprezentatywnej próbie 10 256 gospodarstw domowych[1]. Jednostkami badania były osoby w wieku 15 lat i więcej, które wchodziły w skład wylosowanych gospodarstw domowych. Próba losowana była przy wykorzystaniu dwustopniowego schematu losowania. Jednostkami pierwszego stopnia były obwody spisowe (jako operat losowania wykorzystano system BREC99 – zbiór rejonów statystycznych i obwodów spisowych), jednostkami drugiego stopnia były mieszkania.

Zmiennymi, których wpływ na aktywność sportowo-rekreacyjną uwzględnia się w analizie, są: płeć, wiek, poziom wykształcenia, ekonomiczno-społeczny i biologiczny typ gospodarstwa domowego, rodzaj aktywności zawodowej, miejsce zamieszkania i poziom dochodów rozporządzalnych przypadający na osobę.

Jeśli chodzi o ekonomiczno-społeczny typ gospodarstwa domowego, to zgodnie z klasyfikacją GUS wyodrębniono: gospodarstwa pracowników, pracowników użytkujących gospodarstwo rolne, rolników, pracujących na własny rachunek, emerytów i rencistów oraz utrzymujących się z niezarobkowych źródeł[2].

Ze względu na biologiczny typ gospodarstwa domowego wyróżniono: małżeństwa bez dzieci, małżeństwa z dziećmi (ogółem), małżeństwa z: 1 dzieckiem, z 2 dzieci, z 3 i więcej dzieci; jeden rodzic z dziećmi, rodziny z dziećmi i innymi osobami na utrzymaniu, jednoosobowe gospodarstwa, pozostałe rodziny.

W kategorii miejsca zamieszkania wyróżnia się: miasta ogółem, miasta o liczbie mieszkańców 500 tys. i więcej, 200–500 tys., 100–200 tys., 20–100 tys., 20 tys. i mniej, wieś.

Jeśli chodzi o poziom dochodów, GUS wydzielił 10 grup dochodowych, najniższą o przeciętnym dochodzie na osobę poniżej 500 zł, najwyższą o dochodzie ponad 4 tys. zł *per capita*.

Podejmując problematykę uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji, należy przedstawić rozumienie podstawowych kategorii pojęciowych. Można się w tym względzie odwołać do literatury przedmiotu. Przez aktywność rekreacyjno-sportową rozumie się najczęściej „zespół zachowań człowieka przejawiający się w jego

[1] Por. *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004,* GUS, Warszawa 2005, s. 11.

[2] W dalszej części artykułu, zwłaszcza w opisie rysunków i tabel, kategoria „gospodarstwa pracujących na rachunek własny poza gospodarstwem rolnym" nazywana jest skrótowo: „gospodarstwa pracujących na rachunek własny".

KRAKOWSKA AKADEMIA EKONOMICZNA UNIWERSYTET EKONOMICZNY biblioteka główna

aktywnej postawie wobec sportu uprawianego w czasie wolnym"[3]. Ch.A. Bucher definiuje aktywność rekreacyjną jako „aktywność, która jest dobrowolnie przyjęta dla przyjemności w czasie wolnym, bez negatywnych skutków oddziaływania"[4]. Jako jej cechy wymienia:

– indywidualny, niezależny wybór formy aktywności rekreacyjnej,
– udział przede wszystkim dla przyjemności oraz osobistej satysfakcji,
– aktywność rekreacyjna musi być podjęta i realizowana w czasie wolnym,
– aktywność rekreacyjna to akt pozytywny, społecznie akceptowany.

B. Marciszewska uważa, że aktywność sportowa podejmowana w czasie wolnym jest szczególną formą rekreacji, która może służyć zarówno wypoczynkowi, jak i rozwojowi psychospołecznemu[5].

R. Winiarski, wychodząc od wyszczególnienia różnych rodzajów sportu, podkreśla różnicę między sportem a rekreacją. Uważa, że obydwie kategorie odnoszą się do określonych zachowań w czasie wolnym, z tym że rekreacja obejmuje zarówno zachowania czynne, jak i bierne, natomiast sport rekreacyjny (a więc ten, który jest przedmiotem niniejszych rozważań, w odróżnieniu od sportu wyczynowego i sportu instrumentalnego) jest przejawem aktywnych zachowań rekreacyjnych[6].

B. Marciszewska uszczegóławia, że aktywność sportową podejmowaną w czasie wolnym w celach rekreacyjnych można określić mianem aktywności rekreacyjno-sportowej. Zwraca uwagę, że kolejność słów w wyrażeniu „rekreacyjno-sportowa" jest istotna, umieszczenie słowa „rekreacyjna" jako pierwszego odzwierciedla konieczność nastawienia rekreacyjnego *a priori* (a więc i konieczność dysponowania czasem wolnym), a następnie wyboru sportu jako szczególnej formy rekreacji, zagospodarowania czasu wolnego[7]. Autorka ta podkreśla, że pojęcia „aktywność sportowa" oraz „sport rekreacyjny" nie są tożsame – drugie z nich może się bowiem odnosić do obserwacji sportu w czasie wolnym w roli widza. W niniejszym artykule używane są oba pojęcia, są one jednak świadomie rozróżniane.

Zaprezentowane powyżej rozumienie rekreacji nasuwa skojarzenia z kategorią sportu, również niejednoznacznej pod względem terminologicznym. Komisja Europejska od 1992 r. uznaje, że „sport oznacza wszelkiego rodzaju aktywność fizyczną, która podejmowana sporadycznie lub w sposób zorganizowany, ma na

[3] Opracowanie własne na podstawie: B. Marciszewska, *Konsumpcja usług rekreacyjno-sportowych*, AWF w Gdańsku, Gdańsk 1999, s. 61.

[4] Por. Ch.A. Bucher, *Recreation for Today's Society*, Prentice Hall, New Yersey 1984, s. 11.

[5] Por. B. Marciszewska, *op. cit*., s. 63.

[6] Por. R.W. Winiarski, *Wstęp do teorii rekreacji* (*ze szczególnym uwzględnieniem rekreacji fizycznej*), Wydawnictwo AWF w Krakowie, Kraków 1989, s. 9; *idem*, *Motywacja aktywności rekreacyjnej człowieka*, Wydawnictwo AWF w Krakowie, Kraków 1991, s. 5.

[7] Por. B. Marciszewska, *op. cit*., s. 64.

AKADEMIA EKONOMICZNA UNIWERSYTET EKONOMICZNY biblioteka główna

celu wyrażenie albo poprawę kondycji fizycznej i psychicznej, stworzenie społecznych relacji albo uzyskanie rezultatów w rywalizacji na wszystkich poziomach"[8].

GUS w swych badaniach do kategorii „uczestnictwo w sporcie i rekreacji" zalicza: ćwiczenia fizyczne, spacery i wycieczki piesze, bieganie, jazdę na rowerze, gry w piłkę i pokrewne, gimnastykę, fitness, sporty wodne, czynności związane ze sportem, zbieractwo i łowiectwo, tj. polowanie i łowienie ryb, zbieranie jagód, grzybów i ziół[9].

3. Zróżnicowanie aktywności sportowo-rekreacyjnej Polaków w zależności od wybranych czynników demograficzno-ekonomicznych

Pierwsze zadanie badawcze związane z diagnozą uczestnictwa społeczeństwa polskiego w sporcie i rekreacji w latach 2003–2004 polega na określeniu jego zakresu. Wizualizację uzyskanych wyników przedstawia rys. 1. Wyniki badań dowodzą, że tylko 1/4 Polaków (niecałe 26%) realizuje formy aktywnego spędzania czasu, uczestnicząc w sporcie i rekreacji. Są to w zdecydowanej większości osoby wykonujące ćwiczenia fizyczne (24,5%). Tylko niecałe 2% deklaruje uprawianie łowiectwa lub zbieractwa. Jeszcze mniejszy odsetek (0,3) uczestniczy w wydarzeniach sportowych.

Porównanie powyższych danych z danymi dotyczącymi liczby osób wypoczywających w sposób bierny pozwala stwierdzić, że we wszystkich kategoriach odsetek biernie wypoczywających był wyższy o 2–3 punkty procentowe.

Porównanie aktywności sportowo-rekreacyjnej Polaków z zachowaniami innych europejskich narodowości również wykazuje rozbieżności. Skandynawowie, Niemcy i Słoweńcy uprawiają różnorodne formy sportu i rekreacji w większym zakresie. W Finlandii jest to 37% kobiet i 38% mężczyzn, w Norwegii odpowiednio 31% i 30%, w Niemczech 33% i 29%, w Słowenii 31% i 33%, a w Szwecji odpowiednio 33% i 32%[10].

Jak można było oczekiwać, w Polsce bardziej aktywnie uczestniczą w sporcie i i rekreacji mężczyźni, różnica w stosunku do kobiet wynosi 4 punkty procentowe, w wypadku ćwiczeń fizycznych – 5 punktów procentowych, zbieractwa i łowiectwa – 2 punkty procentowe, a uczestnictwa w wydarzeniach sportowych – 0,4 punktu procentowego.

[8] Ch. Gratton, P. Taylor, *Economics of Sport and Recreation*, Spon Press, London–New York 2001, s. 7.

[9] Por. *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 57.

[10] Por. *How Europeans Spend Their Time. Everyday Life of Women and Men*, European Communities, Luxembourg 2004, s. 94.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE
biblioteka główna UEK

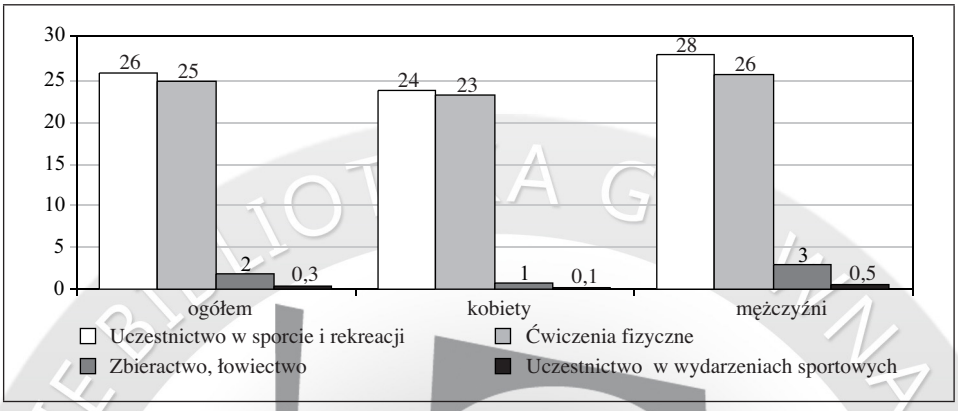

Rys. 1. Odsetek Polaków uczestniczących w sporcie i rekreacji w latach 2003–2004
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 129.

Większa aktywność sportowa mężczyzn jest typowa i dla świata, i dla Europy. Wynika to przede wszystkim z uwarunkowań kulturowych: norm i zwyczajów, ale także z poziomu instytucji socjalnych, umożliwiających kobietom wygospodarowanie czasu wolnego. Im wyższy poziom życia i opieki socjalnej, tym mniejsze różnice między mężczyznami i kobietami w uczestnictwie w sporcie i rekreacji. Przytaczane wcześniej dane dowodzą, że zdarzają się też sytuacje odwrotne – tak jak w Norwegii, Szwecji i Niemczech, gdzie to kobiety wykazują większą aktywność sportową.

Kolejną rozważaną kwestią jest dyferencjacja uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji w zależności od wieku. Uzyskane wyniki przedstawia rys. 2. Rezultaty pozwalają dostrzec następujące tendencje: największą aktywność sportowo-rekreacyjną wykazują najmłodsi (znajdujący się w przedziale wieku od 15 do 19 lat) i najstarsi (powyżej 65 roku życia). Prawie 40-procentowe zaangażowanie młodych ludzi z pewnością związane jest z organizowanymi (głównie przez szkoły) formami aktywności sportowej. W kolejnych przedziałach wiekowych coraz mniejszy odsetek ludzi spędza czas na aktywności ruchowej; różnice są znaczne, sięgają 9 punktów procentowych. Najniższy udział w sporcie i rekreacji cechuje Polaków w wieku od 35–44 lat. Należy sądzić, że w tej fazie cyklu życia bariery stanowią uwarunkowania rodzinne i finansowe. W grupach czterdziestolatków i starszych udział w rekreacji wyraźnie wzrasta. Wydaje się, że można to tłumaczyć większą troską o sprawność fizyczną, która z wiekiem w naturalny sposób maleje. Dowodzi to wzrostu świadomości zdrowotnej społeczeństwa.

W zbieractwie i łowiectwie zaznaczają się inne tendencje – największy odsetek zajmujących się nimi występuje w grupie osób w wieku od 55 do 64 lat. Można sądzić, że na statystyki wpływa przede wszystkim łowiectwo, które stanowi hobby ludzi dojrzałych, posiadających sprzęt i cechujących się większą cierpliwością.

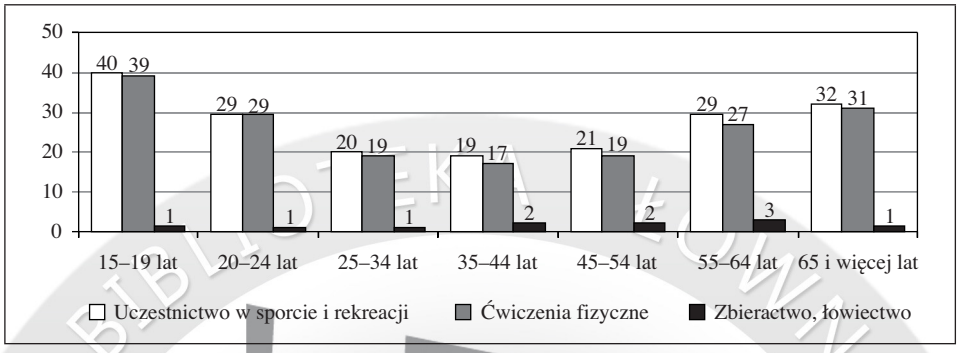

Rys. 2. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji według wieku w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 140.

Nieco odmienne tendencje cechują udział Polaków w wydarzeniach sportowych. Odsetek ludzi w nich uczestniczących jest niski (przeciętnie 0,3 społeczeństwa). Najwyższy charakteryzuje dwie najmłodsze kategorie wiekowe (0,7), najniższy najstarszą (0,1). Pozostali są widzami imprez sportowych w podobnym zakresie (0,2–0,3%)[11].

Kolejną zmienną, której wpływ na aktywność fizyczną się rozważa, jest poziom wykształcenia. Zestawienie uzyskanych wyników prezentuje rys. 3.

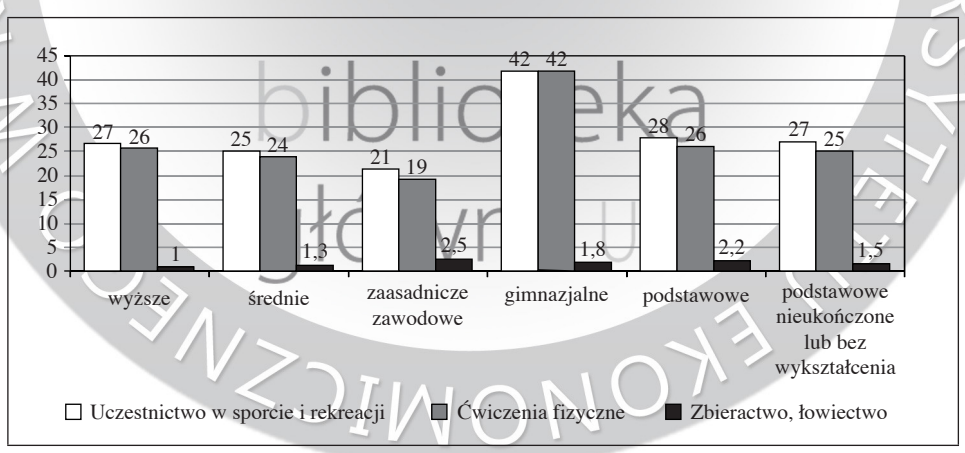

Rys. 3. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji według poziomu wykształcenia w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 149.

[11] Por. *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 131.

Otrzymane rezultaty dowodzą wprost proporcjonalnego wpływu poziomu wykształcenia na uczestnictwo w sporcie i rekreacji, choć uwzględnianie uczniów zniekształca nieco obraz.

Porównanie powyższych danych z danymi dotyczącymi wypoczynku biernego wskazuje, że w kategoriach wykształcenia wyższego, średniego i zasadniczego poziom wykształcenia wpływa wprost proporcjonalnie na uczestnictwo w sporcie i rekreacji, a odwrotnie proporcjonalnie na korzystanie z wypoczynku biernego. O ile wśród osób z wyższym i średnim wykształceniem odsetek uczestniczących w rekreacji i uprawiających sport jest wyższy niż odsetek wypoczywających biernie, o tyle wśród osób z wykształceniem niższym sytuacja jest odwrotna.

Jeśli chodzi o udział w widowiskach sportowych, najwyższy odsetek cechuje młodzież gimnazjalną (0,7) i ludzi z wykształceniem zasadniczym zawodowym (0,4). Osoby ze średnim wykształceniem spędzają wolny czas w ten sposób w mniejszym stopniu (0,3% tej grupy), natomiast najrzadziej wybierają tę formę rozrywki ludzie z wyższym i podstawowym wykształceniem (0,2% obu grup)[12]. Wpływ wykształcenia na bierny udział w imprezach sportowych nie jest jednoznaczny. Można uznać, że nie ma oddziaływania proporcjonalnego i w większym stopniu determinują go czynniki socjospołeczne (wpływ grup odniesienia i subkultur) oraz demograficzne (wiek) niż poziom wykształcenia.

Kolejna rozważana zmienna to społeczno-ekonomiczny typ gospodarstwa domowego. Uzyskane wyniki przedstawia rys. 4.

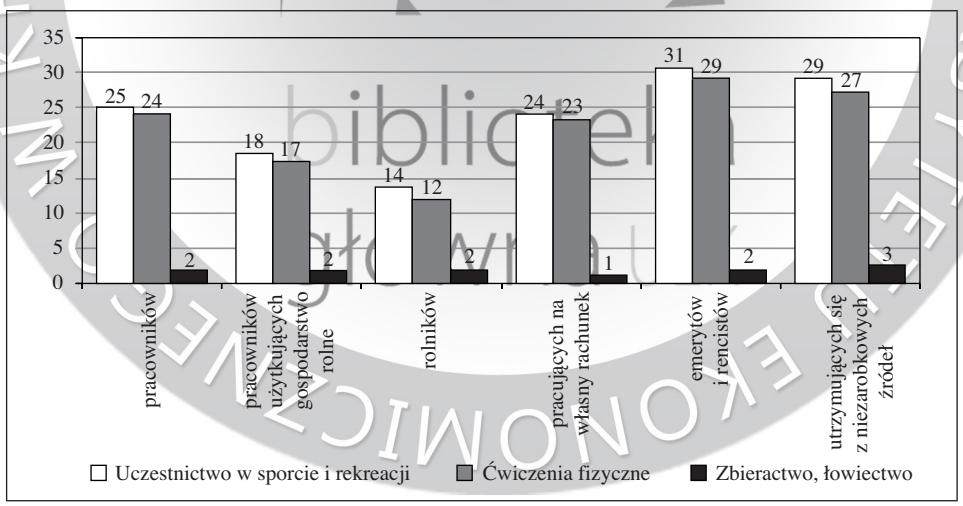

Rys. 4. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji według typu społeczno-ekonomicznego gospodarstwa domowego w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 158.

[12] *Ibidem*, s. 148.

Najmniejsze zaangażowanie w aktywność ruchową charakteryzuje osoby związane z rolnictwem; spośród rolników niecałe 14%, a spośród pracowników użytkujących gospodarstwo rolne 18% uprawia sport lub uczestniczą w innych formach rekreacji. Pozostałe dwie kategorie osób pracujących – pracownicy i pracujący na własny rachunek, w podobnym stopniu uczestniczą w sporcie i rekreacji – ok. 24% tych subpopulacji.

Zaskakująco wysoki jest odsetek emerytów i rencistów (31%) aktywnych ruchowo, ale jest to zgodne z wynikami poprzedniej analizy dotyczącej zróżnicowania pod względem wieku. Równie wysoki odsetek wśród osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł można tłumaczyć dużą ilością czasu wolnego. W tej kategorii gospodarstw stwierdza się także najwyższy odsetek osób zajmujących się zbieractwem i łowiectwem i można domniemywać, że zbieractwo traktowane jest w nich jako dodatkowe źródło dochodu.

Analizie poddano również wpływ statusu zawodowego na uczestnictwo w sporcie i rekreacji. Otrzymane wyniki ilustruje rys. 5.

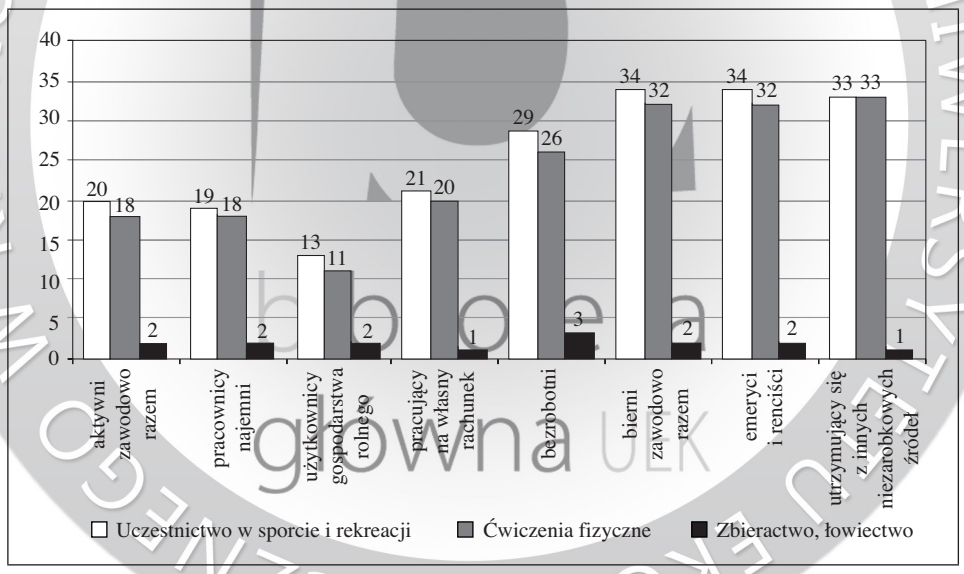

Rys. 5. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji według aktywności ekonomicznej gospodarstw domowych w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 185.

Uzyskane rezultaty wskazują, że większe zaangażowanie w sport i rekreację przejawiają ludzie bierni zawodowo (angażuje się ok. 1/3 tej zbiorowości). Świadczy to o znaczeniu czasu, którym dysponują ludzie, dla aktywności rekreacyjno-sportowej.

Następną zmienną różnicującą uczestnictwo polskiego społeczeństwa w sporcie i rekreacji jest miejsce zamieszkania. Wyniki badań w tym zakresie przedstawia rys. 6. Dowodzą one, że dyferencjacja jest zgodna z linią podziału: miasto–wieś. Wieś w mniejszym (o 7–8 punktów procentowych) wymiarze korzysta z aktywnej formy spędzania wolnego czasu, jaką jest sport i rekreacja. W pewnym stopniu można to przypisać zróżnicowaniu infrastrukturalnemu oraz odmiennemu charakterowi pracy ludności wiejskiej i miejskiej.

Aktywność sportowo-rekreacyjną ludności determinuje również wielkość miast, zależność ma charakter odwrotnie proporcjonalny. Różnice pomiędzy miastami o różnej liczebności mieszkańców nie są jednak duże, rzędu 2–3 punktów procentowych. Należy je tłumaczyć zakresem alternatywnych ofert organizacji wolnego czasu proponowanych mieszkańcom.

Podobna tendencja cechuje uczestnictwo w zbieractwie i łowiectwie. Można sądzić, że warunki naturalne na wsi i w rejonach małych miast sprzyjają zajmowaniu się zbieractwem i łowiectwem przez ludność na tych obszarach.

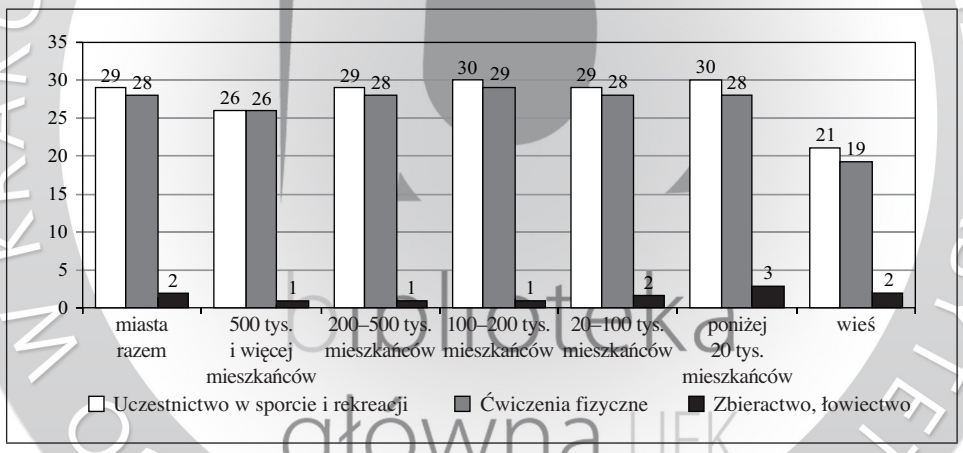

biblioteka główna UEK

Rys. 6. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji według miejsca zamieszkania w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 167.

Do podobnych wniosków skłania analiza udziału ludności w wydarzeniach sportowych. Najwyższy odsetek występuje wśród mieszkańców wsi (0,4%). Jeśli chodzi o społeczności miast, różnice są bardzo niewielkie (0,1 punktu procentowego), ale w większych miastach udział ten jest niższy[13].

[13] Por. *ibidem*, s. 167.

Kolejną rozważaną kwestią jest wpływ biologicznego typu gospodarstwa domowego na aktywność sportowo-rekreacyjną jego członków. Uzyskane wyniki zestawiono na rys. 7. Jak wskazują zebrane dane, czynnikiem różnicującym uczestnictwo w sporcie i rekreacji jest posiadanie dzieci. Najczęściej w ten sposób spędzają wolny czas małżeństwa bez dzieci oraz osoby tworzące gospodarstwa jednoosobowe. Liczba posiadanych dzieci nie determinuje natomiast istotnie aktywności ruchowej. Wydaje się, że jest to ważna wskazówka dla podmiotów działających na rynku rekreacyjno-sportowym. Wyeliminowanie przeszkody, którą stanowi konieczność zajmowania się dziećmi, może zwiększyć zainteresowanie ofertą usługową przez nie kreowaną. Należy więc uwzględnić w niej system opieki nad dziećmi jako element produktu poszerzonego.

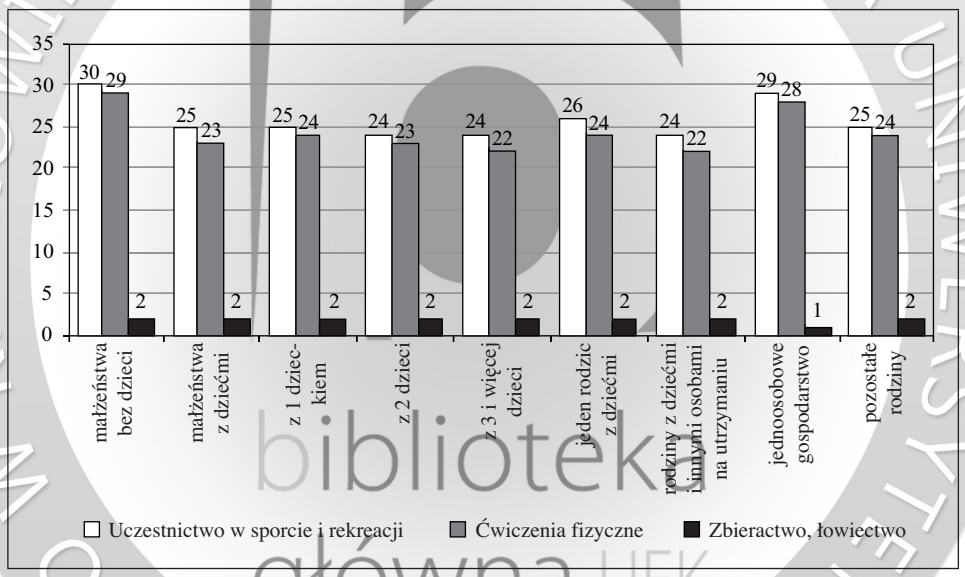

Rys. 7. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji według typu biologicznego gospodarstw domowych w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 176.

Następną rozważaną kwestią jest wpływ terminu (określonego przez dzień tygodnia) na poziom uczestnictwa w sporcie i rekreacji. Uzyskane wyniki prezentuje rys. 8. Dane empiryczne dowodzą, że niedziele i święta zdecydowanie bardziej sprzyjają uprawianiu sportu i uczestniczeniu w rekreacji niż dni powszednie, ponad 40% ludności deklaruje aktywność fizyczną w takim terminie. Korzystniejsze ze względu na uczestnictwo w sporcie i rekreacji niż dni powszednie są również soboty, ale różnica jest w tym przypadku mniejsza (o ok. 5 punktów pro-

centowych). Uczestnictwem w sporcie i rekreacji w ciągu tygodnia może pochwalić się 21–22% Polaków, różnice między poszczególnymi dniami tygodnia są niewielkie, rzędu 1 punktu procentowego. Relatywnie większą aktywność ruchową niż na początku tygodnia przejawiają konsumenci w środy i czwartki.

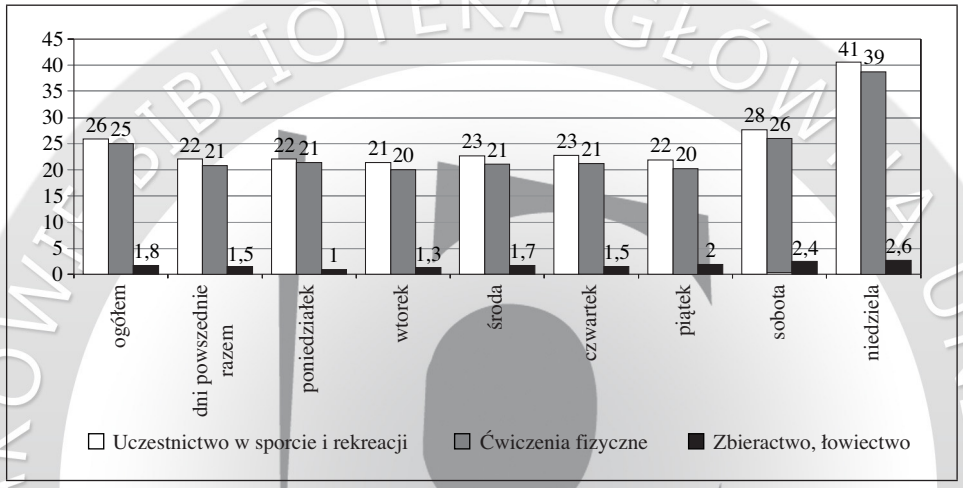

Rys. 8. Wpływ dnia tygodnia na poziom uczestnictwa w sporcie i rekreacji w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 194.

Te same tendencje charakteryzują wykonywanie ćwiczeń fizycznych, zbieractwo i łowiectwo, jak również uczestnictwo w wydarzeniach sportowych. Jeśli chodzi o te ostatnie, w niedzielę i święta uczestniczy w nich 1,1% populacji, w soboty 0,7%, podczas gdy w dni powszednie 0,1–0,2%[14].

Wpływ terminu na aktywność sportowo-rekreacyjną analizować można jeszcze bardziej szczegółowo, uwzględniając zróżnicowanie w zależności od płci. Oddziaływanie dnia tygodnia na zaangażowanie mężczyzn przedstawiono na rys. 9. W latach 2003–2004 w ciągu tygodnia w różnego rodzaju zajęciach sportowo-rekreacyjnych uczestniczyło 24% Polaków. W porównaniu z dniami powszednimi mężczyźni wykazywali większą aktywność sportową w soboty o 6,5 punktu procentowego, a w niedziele prawie o 20 punktów procentowych.

Zróżnicowanie zaangażowania rekreacyjnego kobiet w zależności od dnia tygodnia przedstawia rys. 10.

[14] Por. *ibidem*, s. 194.

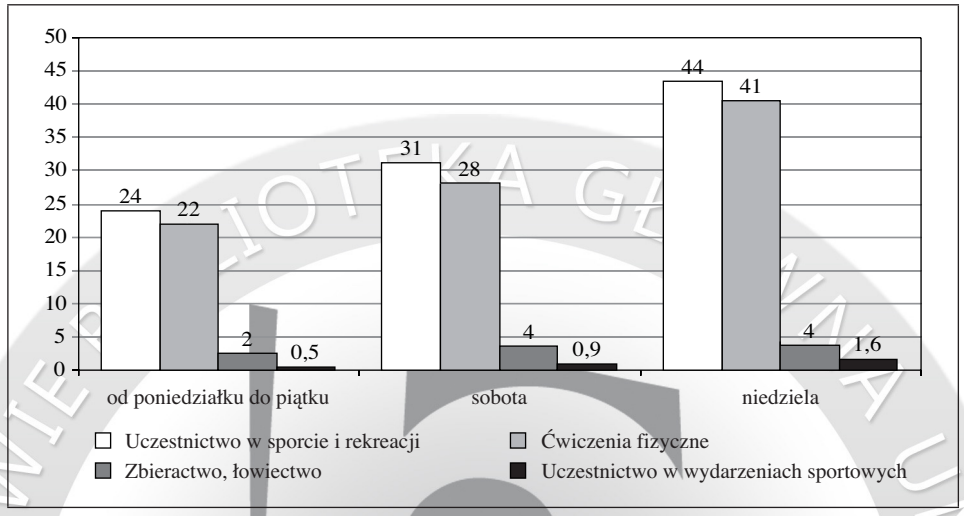

Rys. 9. Wpływ dnia tygodnia na poziom uczestnictwa mężczyzn w sporcie i rekreacji w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 197.

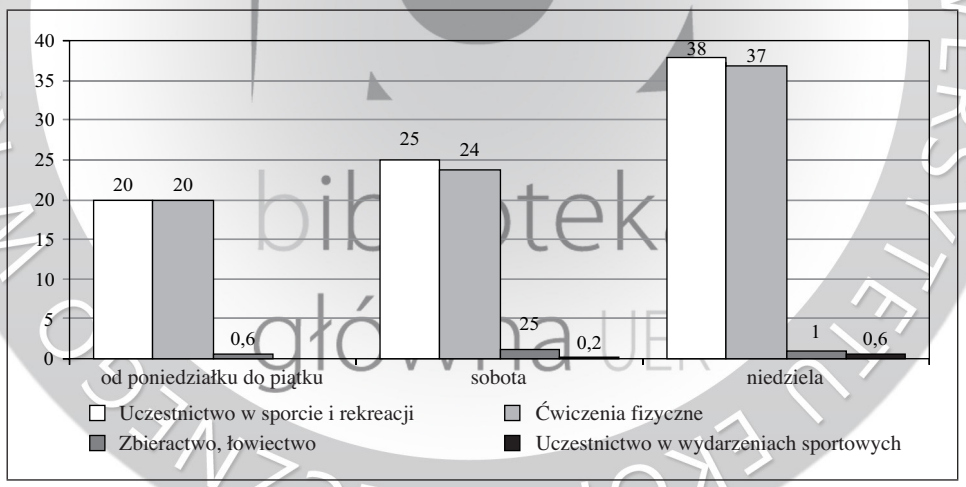

Rys. 10. Wpływ dnia tygodnia na poziom uczestnictwa kobiet w sporcie i rekreacji w latach 2003–2004 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 197.

Jak już wcześniej wpomniano, uczestnictwo kobiet w sporcie i rekreacji w Polsce na początku bieżącej dekady było mniejsze niż mężczyzn. Zróżnicowanie aktywności kobiet w zależności od dnia tygodnia było mniejsze niż w wypadku

mężczyzn. Dyferencjacja między środkiem tygodnia a sobotą wynosiła bowiem niecałe 5 punktów procentowych, między dniami powszednimi a niedzielą 17 punktów procentowych. Można sądzić, że w wypadku mężczyzn silniejszą determinantą wpływającą na korzystanie z usług sportowo-rekreacyjnych jest czas pracy zawodowej. Brak zajęć zawodowych silniej mobilizuje ich do aktywnego wypoczynku niż kobiety.

Nasuwa się wniosek, że przygotowując ofertę usług rekreacyjno-sportowych dla mężczyzn, należy przywiązywać szczególną uwagę do niedzieli, gdyż jest to dzień, w którym najczęściej korzystają z tej formy spędzania wolnego czasu. W przypadku kobiet można natomiast zakładać ich zainteresowanie także w dni powszednie.

Kolejną zmienną, wpływającą na zachowania konsumentów, jest ich sytuacja finansowa. Zależność uczestnictwa w zajęciach sportowych i rekreacyjnych od poziomu dochodów przedstawia rys. 11.

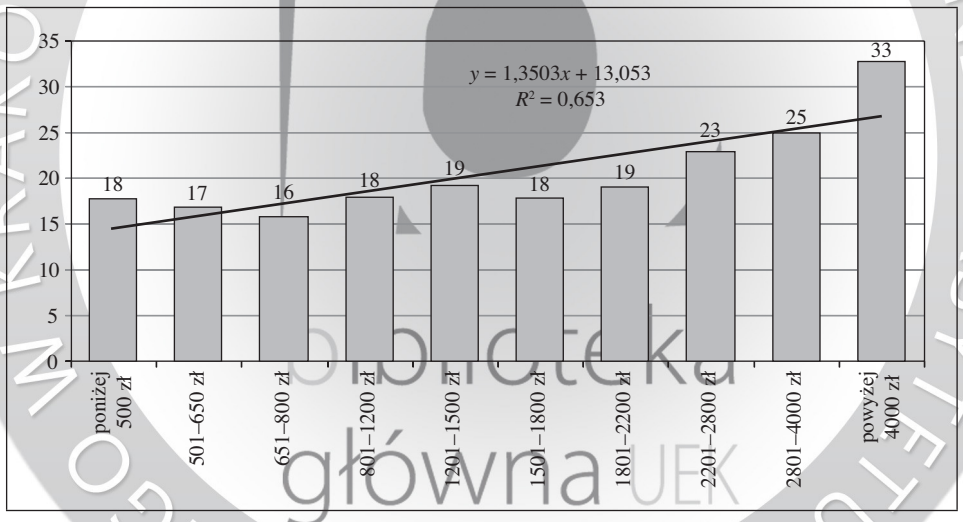

Rys. 11. Zróżnicowanie uczestnictwa Polaków w zajęciach sportowych i rekreacyjnych w zależności od przeciętnych miesięcznych dochodów netto na osobę (w zł) w latach 2003–2004

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*, s. 198.

Zestawione dane statystyczne wskazują, że aktywność sportowo-rekreacyjna jest silnie uzależniona od poziomu dochodów. Zależność ujawnia się szczególnie w wyższych kategoriach dochodowych – różnica między kolejnymi grupami dochodowymi sięga 2–3 punktów procentowych.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE
biblioteka główna UEK

Najwyższa grupa dochodowa (powyżej 4 tys. zł netto na osobę miesięcznie) cechuje się wyraźnie wyższym niż pozostałe odsetkiem osób podejmujących aktywność sportowo-rekreacyjną; jest to prawie 33%.

Oszacowana funkcja trendu liniowego, mimo nie najlepszego dopasowania, świadczy o dodatniej zależności między uzyskiwanymi przez jednostkę dochodami a uczestnictwem w zajęciach sportowych i rekreacyjnych. Potwierdza to zarówno prawo Engela, mówiące o wzroście wydatków na dobra luksusowe – za jakie w Polsce uchodzi sprzęt sportowy i rekreacyjny – w miarę wzrostu dochodów, jak również prawidłowość, że tylko przy wyższym funduszu swobodnej decyzji można oczekiwać większej skłonności do aktywnego wypoczynku.

Dokonano porównania zróżnicowania uczestnictwa w zajęciach sportowych i rekreacyjnych – czynnego i biernego, w zależności od omówionych powyżej zmiennych na podstawie odchylenia standardowego, obliczonego dla poszczególnych zmiennych. Uzyskane wyniki przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Odchylenia standardowe udziału procentowego Polaków w sporcie i rekreacji w zależności od wybranych zmiennych

Zmienna	Odchylenie standardowe udziału procentowego Polaków w sporcie i rekreacji dla wybranych zmiennych	Odchylenie standardowe udziału procentowego Polaków w widowiskach sportowych dla wybranych zmiennych
Rodzaj aktywności ekonomicznej	8,43	0,13
Wiek	7,63	0,24
Poziom wykształcenia	7,25	0,21
Dzień tygodnia	6,56	0,39
Typ ekonomiczno-społeczny gospodarstwa domowego	6,45	0,12
Poziom miesięcznego dochodu netto na osobę	5,06	.
Miejsce zamieszkania	3,44	0,08
Płeć	3,04	0,28
Typ biologiczny gospodarstwa domowego	2,39	0,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004*.

Uzyskane rezultaty wskazują, że w latach 2003–2004 na uprawianie sportu przez Polaków najsilniej wpływało posiadanie lub nieposiadanie pracy oraz jej charakter. Ważnymi czynnikami były ponadto wiek i poziom wykształcenia.

KRAKOWSKA AKADEMIA UNIWERSYTET EKONOMICZNY biblioteka główna UEK

Natomiast mniejsze znaczenie miały miejsce zamieszkania i płeć, a najmniejsze, odbiegające od pozostałych, typ biologiczny gospodarstwa domowego. Jeśli chodzi natomiast o uczestnictwo w imprezach sportowych w charakterze widzów, to najsilniejszymi determinantami były termin (dzień tygodnia), płeć i wiek, a więc czynniki demograficzne.

4. Wnioski końcowe

Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1) w latach 2003–2004 zakres uczestnictwa Polaków w sporcie i rekreacji nie był duży, o czym świadczą następujące wskaźniki:

– tylko niecałe 26% Polaków aktywnie spędzało czas wolny, uczestnicząc w sporcie i rekreacji, co wskazuje na wzrost o 3 punkty procentowe w stosunku do 1996 r.[15],

– mniej niż 1% badanej zbiorowości uczestniczył w imprezach sportowych w charakterze widzów;

2) w zakresie determinant uczestnictwa w sporcie i rekreacji w latach 2003–2004 zaznaczyły się następujące tendencje:

– na uczestnictwo w sporcie i rekreacji Polaków wpływało posiadanie lub nieposiadanie pracy oraz jej charakter, ważnymi czynnikami były ponadto wiek i poziom wykształcenia; mniejsze znaczenie miały natomiast miejsce zamieszkania i płeć, a najmniejsze, odbiegające od pozostałych, miał typ biologiczny gospodarstwa domowego; zaznaczyło się więc przesunięcie wpływu oddziaływania z czynników demograficznych na czynniki ekonomiczne, w tym szczególnie związane z aktywnością zawodową;

– udział w widowiskach sportowych determinowany był przede wszystkim przez ich termin, jak również płeć i wiek widzów. W tym wypadku główną rolę różnicującą partycypację w imprezach sportowych widzów odgrywały czynniki demograficzne;

3) przyczynami nieuczestniczenia badanych osób w zajęciach rekreacyjno-sportowych (chociaż okazjonalnie czy sporadycznie) były głównie dwa czynniki: brak czasu – 32%, i brak zainteresowania – 24%;

4) uczestnictwo w zajęciach sportowych i rekreacyjnych w dobowym przeciętnym budżecie czasu w latach 2003–2004 było bardzo niewielkie, pochłaniało tylko 1,6% tego czasu;

5) osoby uczestniczące w latach 2003–2004 w zajęciach sportowych i rekreacyjnych poświęcały na ten cel przeciętnie 1 godz. 28 min dziennie, przy czym ćwiczenia fizyczne zajmowały im 1 godz. 20 min;

[15] Por. *Budżet czasu ludności 1996*, GUS, Warszawa 1998, s. 69.

KRAKOWSKIE AKADEMICKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO biblioteka główna UEK

6) w latach 2003–2004 na czas poświęony na sport i rekreację przez osoby fizycznie aktywne miały wpływ przede wszystkim płeć, poziom wykształcenia, wiek i wysokość dochodu na osobę; mniejsze znaczenie miał typ gospodarstwa domowego, a najmniejsze – miejsce zamieszkania.

Reasumując, zakres uczestnictwa Polaków w zajęciach sportowych i rekreacyjnych jako formie spędzania czasu wolnego jest niezadowalający ze względów zarówno zdrowotnych, jak i ekonomicznych. Tym samym można go uznać za zbyt słaby czynnik poprawy jakości kapitału ludzkiego.

Literatura

Bucher Ch.A., *Recreation for Today's Society*, Prentice Hall, New Yersey 1984.
Budżet czasu ludności 1.06.2003–31.05.2004, GUS, Warszawa 2005.
Budżet czasu ludności 1996, GUS, Warszawa 1998.
Gratton Ch., Taylor P., *Economics of Sport and Recreation*, Spon Press, London–New York 2001.
How Europeans Spend Their Time. Everyday Life of Women and Men, European Communities, Luxembourg 2004.
Kultura fizyczna w latach 1990–1998, GUS, Warszawa 1999.
Marciszewska B., *Konsumpcja usług rekreacyjno-sportowych*, AWF w Gdańsku, Gdańsk 1999.
Winiarski R.W., *Motywacja aktywności rekreacyjnej człowieka*, Wydawnictwo AWF w Krakowie, Kraków 1991.
Winiarski R.W., *Wstęp do teorii rekreacji (ze szczególnym uwzględnieniem rekreacji fizycznej)*, Wydawnictwo AWF w Krakowie, Kraków 1989.

Participation of Poles in Sport and Recreation and Its Determinants in the Years 2003–2004

In this article, the author discusses the participation of Poles in sport and recreation in the years 2003–2004. The issue is raised because of the role such participation may play in shaping the quality of human capital. The author's study is based on secondary data published by the Central Statistical Office in an report on free time – *Time Use Survey 1.06.2003–31.05.2004*. An analysis was performed of the breakdown of active and passive (spectator) participation in sport and recreation. The results show that in the analysed period only 26% of Poles were active in sports and recreation, and only 1% took part in sporting events. The factors which influenced participation in sports were: activeness at work, the nature of work, as well as education and age.

biblioteka